

تأثیر قصور زیان‌دیده بر تعهدات بیمه‌گر

محمد جواد روستا سکه روانی، مصطفی عبدالملکی^۱

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۲۰ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۰)

چکیده:

گاهی بعد از اینکه حادثه موضوع بیمه اتفاق می‌افتد بیمه‌گذار یا زیان‌دیده با توجه به اینکه امکان احتراز از وقوع حادثه یا کاهش آثار زیان بار خسارت ناشی از حادثه را داشته است ولی با اینحال اقدامی جهت انجام فعل مذکور به عمل نمی‌آورد. مساله‌ای که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا بیمه‌گذار یا زیان‌دیده تکلیف قانونی برای انجام فعل احتراز یا جلوگیری از توسعه خسارت داشته است یا خیر؟ آنچه از مفاد ماده ۱۵ قانون بیمه مستفاد می‌شود مجموع تکالیفی است که قانونگذار بر عهده بیمه‌گذار قرارداده است ولی اگر متضرر از زیان نیز درصدی تقصیر یا مسامحه واهمال داشته باشد حادثه اتفاق بیفتد این درصد تقصیر چه وضعیتی بر تعهدات بیمه‌گر بوجود می‌آورد. همچنان که می‌دانیم در واقع بیمه‌گر بجای عامل زیان جبران خسارت می‌کند حال اگر عامل زیان و متضرر هر دو دارای مراتبی از تقصیر یا اهمال یا کاهلی باشند آیا این رابطه به میزان تعهدات بیمه‌گر نیز سرایت می‌کند یا خیر؟

به نظر می‌رسد در قوانین ایران تکلیف متضرر در جلوگیری از گسترش دامنه خسارت پذیرفته شده است و رجوع به برخی قواعد فقهی هم مبین امر است. با این مقدمه متضرر از فعل عامل زیان نیز باید اقداماتی را برای جلوگیری از گسترش خسارت بعمل آورد وگرنه درحالی که گسترش خسارت قابل اجتناب بوده است از مسئولیت عامل زیان به جبران خسارت کاسته می‌شود و به طریق اولی تعهدات بیمه‌گر نیز در جبران خسارت تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

کلید واژگان: قصور، زیان‌دیده، بیمه‌گر، بیمه‌گذار

^۱ رایانامه نویسنده مسئول: mostafaabdolmaleki@gmail.com

مقدمه:

گاه اتفاق می‌افتد که در حادثه‌ای که تحت پوشش بیمه است و متضرر از حادثه به شعب شرکت های بیمه جهت دریافت خسارت مراجعه می‌کند اسناد دریافتی که می‌تواند رأی دادگاه‌ها، نظریه کارشناس اداره کار، یا گزارش سازمان آتش نشانی و... حسب مورد باشد مبین این واقعیت است که شخص زیان‌دیده نیز در بروز و ظهور حادثه دخالت داشته است یا اینکه می‌توانسته از گسترش خسارت بیشتر ممانعت بعمل آورد. نکته‌ای که باید مد نظر داشت این واقعیت است که گاهی دخالت‌های متضرر در وقوع حادثه و خسارت وارده حالت یک امر پیش‌بینی نشده و اجتناب‌ناپذیر را برای عامل زیان دارد. در قواعد حقوقی بعثت دخالت خود شخص متضرر نمی‌توان برای عامل زیان مسئولیتی متصور شد. ولی در بعضی از بیمه‌نامه‌ها از جمله بیمه حوادث ناشی از وسیله نقلیه موتوری زمینی اگرچه نمی‌توان در اینگونه موارد مسئولیتی را متوجه راننده کرد ولی براساس ماده ۴ قانون ایمنی راهها^۲ در اینگونه موارد اگرچه مسئولیتی هم متوجه راننده نیست ولی بیمه‌گر را ملزم به جبران خسارت جانی نموده است. پس ما در اینجا در حقوق بیمه با شرایطی روبرو هستیم که زیان‌دیده نه تنها بخشی بلکه کل تقصیر ناشی از وقوع حادثه را به دوش می‌کشد ولی در عین حال خسارت او نیز جبران می‌شود که می‌توان گفت این استثنایی بر این قاعده است که به جهت مصلحت اجتماعی و حمایت از زیان‌دیدگان حوادث ناشی از وسیله نقلیه مورد نظر قرار گرفته است. فرض دیگری که اتفاق می‌افتد این است که عامل زیان و متضرر از حادثه زیان بار مسئولیت مشترک دارند یعنی در واقع عامل زیان زیان متحققه را بوجود آورده است و اهمال زیان‌دیده نیز با وجود امکان احتراز بر تحقق و تعمیق خسارت افزوده است. فعلی که در اینجا متضرر مرتکب شده است از جنس ترک فعل است. مثلاً، کارگری در اثر تقصیر کارفرما و عدم رعایت مفاد ایمنی کار دچار جراحت می‌شود اما این جراحت را دستکم می‌گیرد و اقدامی در جهت معالجه و

---

۲. ماده ۴ - ورود و عبور عابرین پیاده و انواع وسائط نقلیه غیر مجاز و عبور دادن دام در شاهراه‌ها و همچنین توقف وسائط نقلیه در خطوط عبورممنوع است هر گاه به جهت مذکور حادثه‌ای واقع شود که منجر به ضرب یا جرح یا قتل یا خسارت مالی شود راننده مجاز که وسیله نقلیه او مجاز به حرکت درشاهراه باشد نسبت به موارد فوق مسئولیتی نخواهد داشت. ولی در هر حال مکلف است در صورت بروز حادثه وسیله نقلیه را در شانه سمت راست متوقف نموده و مصدوم را با وسیله نقلیه خود یا وسیله دیگر بلافاصله به اولین درمانگاه یا بیمارستان برساند و مراتب را به مأمورین انتظامی اطلاع‌دهد. عدم مسئولیت راننده مذکور مانع استفاده شخص ثالث از مقررات بیمه نخواهد بود..
تبصره - وزارت راه مکلف است محل‌های توقف ضروری مجاز وسائط نقلیه در طول شاهراه‌ها را ایجاد کند.

مداوای خود انجام نمی‌دهد و در اثر سرایت زخم و عفونت، قطع عضو مجروح شده ضرورت پیدا می‌کند. حال این سؤال مطرح می‌شود که مسئولیت کارفرما در چه حدی است؟ به نسبت جراحات وارد شده یا به نسبت عضوی که بر اثر اهمال خود زیان‌دیده قطع شده است؟

رویه قضایی حقوق کامن لا نظر بر پذیرش این مساله است که زیان‌دیده تا حد امکان باید از گسترش خسارت جلوگیری کند وگرنه زیان دیده به میزان ضرر قابل اجتناب حق مراجعه به عامل زیان و به طریق اولی به بیمه گر عامل زیان نخواهد داشت. احاله به حقوق ایران و نظر شماری از صاحب نظران و پیشینه ای که در این خصوص وجود دارد^۱ چنین اظهارنظر شده که نسبت به خسارات قابل اجتناب، عامل زیان مسئول نیست؛ زیرا رابطه سببیت در خصوص این دسته از خسارات از بین رفته است و مستند به فعل خود زیان‌دیده است و از این رو، حق مراجعه به عامل زیان و در شرایط وجود بیمه نامه به بیمه گر را نخواهد داشت. در حقوق موضوعه ایران و در ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی استثنائاتی را بر اصل جبران کامل خسارت وارد نموده است. بر اساس این ماده، دادگاه می‌تواند در صورت مساعدت عامل زیان به متضرر، قابل اغماض بودن تقصیر وی و دخالت خود متضرر در ایجاد و گسترش زیان، میزان خسارت قابل جبران را تقلیل نماید.^۳

مفهوم تقصیر زیان‌دیده :

در حادثه تحت پوششی که منجر به خسارت می‌شود و زیان‌دیده نیز به نحوی در ایجاد آن دخالت دارد، حداقل میزان مداخله او این است که در لحظه وقوع حادثه در مکان وقوع آن قرار گرفته یعنی فرضاً در زمان انجام عملیات گودبرداری ساختمانی در آن محل بوده است و به اینکه از عملیات گودبرداری دچار زیان جانی شود کمک کرده است، نکته ای که در خصوص این مثال باید یاد آور شد این است که این حضور در محل وقوع حادثه تقصیر به حساب نمی‌آید زیرا گاهی زیان‌دیده به مناسبت قرارداد کاری یا شرح وظایف شغلی خود

۱. ماده ۴ - دادگاه می‌تواند میزان خسارت را در مورد زیر تخفیف دهد:

۱ - هر گاه پس از وقوع خسارت واردکننده زیان به نحو مؤثری به زیان‌دیده کمک مساعدت کرده باشد.

۲ - هر گاه وقوع خسارت ناشی از غفلتی بود که عرفاً قابل اغماض باشد و جبران آن نیز موجب عسرت و تنگدستی واردکننده زیان شود.

۳ - وقتی که زیان‌دیده به نحوی از انحاء موجبات تسهیل ایجاد زیان را فراهم نموده یا به اضافه شدن آن کمک و یا وضعیت واردکننده زیان را تشدید کرده باشد.

در آن محل قرار داشته است این گونه حضور تقصیر به حساب نمی آید، بلکه اقدام زیان دیده باید به گونه ای باشد که از نظر عرفی بتوان او را مقصر دانست. تقصیر زیان دیده ممکن است عمد یا غیر عمد و به صورت فعل یا ترک فعل باشد. معیار تقصیر زیان دیده، مانند معیار تعیین تقصیر عامل زیان نوعی است؛ یعنی رفتار یک انسان متعارف در آن اوضاع و احوال ملاک عمل است؛ اگر از آن تجاوز شده باشد تقصیر محقق است، در غیر این صورت تقصیری نیست. گاهی تقصیر زیان دیده وجه خاصی به خود می گیرد. یکی از این نمودهای خاص، مسامحه زیان دیده در اجتناب از زیان یا کاهش آن است؛ به این ترتیب که در مواردی ممکن است زیان دیده توان احتراز از خطر و جلوگیری از گسترش ضرر را داشته باشد، ولی در دفع ضرر از خود کوتاهی کند. مثلاً، در مورد بیمه آتش سوزی کسی خانه و انبار بیمه گذار را آتش زده است، مالک متوجه اقدام عامل ورود زیان می شود و در حالی که قدرت و امکان جلوگیری از سرایت آتش را دارد هیچ اقدامی از خود به عمل نمی آورد به این امید که کل مال بسوزد و خسارت آن را از عامل ورود زیان و یا بیمه گر مطالبه کند. حال آیا باید کل زیان وارده به خانه یا انبار چنین شخصی جبران شود؟ پاسخ قطعاً منفی است. برای تأیید این امر می توان نمونه هایی از قوانین آورد که در این فرض از این حکم تبعیت کرده است:

ماده ۳۵۵ ق.م.ا.م. مقرر می دارد: «هر گاه کسی در ملک دیگری بدون اذن صاحب آن یا در معبر عام بدون رعایت مصلحت رهگذر آتشی را روشن کند که موجب تلف یا خسارت گردد ضامن خواهد بود، گرچه او قصد اتلاف یا اضرار نداشته باشد.

تبصره: در کلیه مواردی که روشن کننده آتش عهده دار تلف و آسیب اشخاص می باشد باید راهی برای فرار و نجات آسیب دیدگان نباشد، وگرنه روشن کننده آتش عهده دار نخواهد بود.» در اینجا مقنن فعل زیان دیده از اجتناب از ضرر را مدنظر قرار داده و آن را عاملی دانسته است که عامل ورود زیان را از مسئولیت معاف می کند. البته فرض ماده جایی است که روشن کردن آتش بدون اجازه صورت گرفته است؛ پس به طریقه اولی در جایی که روشن کننده آتش مأذون است همین حکم جاری است. این حکم یکی از مصادیق قاعده اقدام است و اقدام زیان دیده در اینجا به صورت ترک فعل تجلی پیدا کرده است. ماده ۱۵ قانون بیمه در مقام بیان تکلیف بیمه گذار زیان دیده می گوید: «بیمه گذار باید برای جلوگیری از خسارت مراقبتی را که عادتاً هر کس از مال خود می نماید نسبت به موضوع بیمه بنماید و در صورت نزدیک شدن حادثه یا وقوع آن، اقداماتی را که برای

جلوگیری از سرایت و توسعه خسارت لازم است به عمل آورد. مخارجی که بیمه‌گذار برای جلوگیری از توسعه خسارت می‌نماید بر فرض که منتج به نتیجه نشود به عهده بیمه‌گر خواهد بود، ولی هرگاه بین طرفین در موضوع تناسب آن با موضوع بیمه اختلافی ایجاد شود حل اختلاف به حکم یا محکمه رجوع می‌شود. در این ماده نیز این امر مورد تأکید قرار گرفته که زیان باید غیرقابل اجتناب باشد تا زیان‌دیده بتواند جبران آن را بخواهد. ۳۳. بند ۳ ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی مقرر داشته است: «دادگاه می‌تواند میزان خسارت را در موارد زیر تخفیف دهد:

به استناد ماده ۱۵ قانون بیمه، تبصره ماده ۳۵۵ و ۳۳۱ ق.م.ا، ۱۱۴ ق. دریایی و بند ۳ ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی، می‌توان گفت: این تکلیف کلی برای هر متضرری وجود دارد که از بروز و گسترش دامنه خسارات جلوگیری نماید؛ و قرارداد بیمه یا آتش‌سوزی ارجحیت خاصی ندارد که حکم خاصی را اقتضا نماید و بتوان آنان را از این قاعده مستثنی دانست. از طرف دیگر وقتی که زیان‌دیده به نحوی از انجا موجبات تسهیل ایجاد زیان را فراهم نموده یا به اضافه شدن آن کمک و یا وضعیت واردکننده زیان را تشدید کرده باشد. ۴. در ماده ۳۴۶ قانون مجازات اسلامی اینگونه بیان شده که: هرگاه کسی چیزی لغزنده‌ای را در معبر بریزد که موجب لغزش رهگذر گردد عهده دار دیه و خسارت خواهد بود، مگر آنکه رهگذر بالغ و عاقل یا ممیز عمداً با اینکه می‌تواند پا نگذارد به روی آن پا بگذارد. نگاهی به قانون بیمه دریایی صراحت فعل یا ترک فعل متضرر را بیان کرده است. ماده ۱۱۴ قانون دریایی مقرر می‌دارد: «در صورتی که متصدی حمل ثابت نماید فوت و یا صدمات بدنی بر اثر تقصیر و یا غفلت خود مسافر بوده و یا عمل مسافر در وقوع آن تأثیر داشته، دادگاه بر حسب مورد متصدی حمل را کلاً و یا جزاً از مسئولیت بری خواهد کرد.» از ملاک این مواد این نتیجه استنباط می‌شود که زیان‌دیده باید اقدام مناسب را در جهت اجتناب یا کاهش ضرر به عمل آورد، وگرنه خود مقصر است و عامل ورود زیان نسبت به چنین زیانی مسئولیتی ندارد. بر اساس مطالعه تطبیقی در حقوق سایر کشورها نیز همین قاعده ساری است. تعهد زیان‌دیده به تقلیل زیان، قاعده‌ای است که در حقوق انگلستان پذیرفته شده و دفاعی است که از جانب خواننده دعوی مسئولیت ابراز می‌گردد تا مسئولیت را از خود رفع کند. مفهوم این قاعده این است که زیان‌دیده از عمل دیگری وظیفه دارد به طور متعارف از وقوع زیان جلوگیری کند یا دامنه آن را بکاهد.

چنانچه خواننده بتواند کاهلی او را به اثبات برساند از پرداخت خسارت بابت آن بخش از زیان که قابل اجتناب بوده معاف می‌شود.

در حقوق دیگر کشورها نیز این قاعده نفوذ کرده است، چنان‌که در حقوق کانادا در رأی «Janiak v Ippolito» به صراحت به تکلیف خواهان مبنی بر کاهش خسارت اشاره شده است. فلسفه این قاعده آن است که از اتلاف منابع اقتصادی جامعه جلوگیری شود؛ یعنی زیان‌دیده را وادار می‌کند که با جلوگیری از زیان یا گسترش دامنه آن، از تضرر خود و جامعه جلوگیری کند. رسیدن به این هدف، از طریق محروم ساختن فرد کاهل از جبران خسارت تأمین می‌شود. آنچه از این مطلب استنباط می‌شود این است که اگر کسی می‌توانسته از زیان‌هایی جلوگیری نماید، ولی با عدم اقدام به موقع، دفع نکرده است بتواند به حساب عامل زیان قرار دهد، دیگر انگیزه‌ای برای اقدام مناسب برای جلوگیری یا کاهش زیان نخواهد داشت. برای مثال، بیمه‌گذاری که دچار آتش‌سوزی شده است به جای اقدام به کاهش خسارت منتظر جبران خسارت از طرف بیمه‌گر باشد یا کارگاهی که ماشین‌آلات آن دچار شکست قطعه شده است به این امید که از بیمه عدم‌النفع ناشی از شکست قطعه استفاده کند اقدام به تأمین قطعه ننماید. البته مثال‌های مذکور در زمینه‌ای که قرارداد بیمه‌ای بین متضرر و بیمه‌گر وجود دارد و باید گفت که این قاعده به یک نحو در هر دو قلمرو ضمان قهری و مسئولیت قراردادی می‌تواند مورد استناد قرارگیرد. مثالی که می‌توان برای ضمان قهری در نظر گرفت جایی است که عامل زیان جرحی بر زیان‌دیده وارد ساخته، ولی وی به جای درمان، قصور ورزیده و سرایت زخم منجر به از کار افتادن عضو یا مرگ زیان‌دیده شده است.

مهم‌ترین کارکرد مسئولیت مدنی، الزام به جبران خسارات وارده بر متضرر است، اما این الزام گاه به طور استثنایی از بین می‌رود؛ چنان‌که در حقوق اسلام بر اساس قاعده اقدام زیان وارده بر اثر تقصیر و اقدام خود متضرر، قابل جبران نیست. در حقوق موضوعه ایران نیز ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی استثنائاتی را بر اصل جبران کامل خسارت وارده نموده است. بر اساس این ماده، دادگاه می‌تواند در صورت مساعدت عامل زیان به متضرر، قابل اغماض بودن تقصیر وی و دخالت خود متضرر در ایجاد و گسترش زیان، میزان خسارت قابل جبران را تقلیل نماید. در این میان، قصور زیان‌دیده ناظر بر فرضی است که زیان‌دیده در ایجاد حادثه منجر به

خسارت نقشی نداشته، متنها در مرحله ایجاد ضرر می‌توانسته است جلوی بروز برخی خسارات را بگیرد، ولی بدون عذر موجهی در جهت تعدیل اثر فعل زیانبار اقدام ننموده است. بنابراین، از این منظر خسارات وارده بر دو نوع است: نوع اول خساراتی است که جبرا و قهرا به متضرر می‌رسد و وی قادر بر جلوگیری از آن نیست. نوع دوم، ن خساراتی است که جلوگیری از آن در قدرت متضرر است. اگر قاعده تقلیل خسارت در خصوص خسارات قسم دوم به نحو مذکور مورد قبول قرار گیرد و متضرر قاصر از جبران این‌گونه خسارات محروم گردد، آن‌گاه این سؤال پیش می‌آید که در صورت اختلاف در قابل دفع بودن یا عدم این قابلیت بین طرفین دعوا اصل بر چیست؟ و کدام طرف مدعی شمرده می‌شود؟ در پاسخ می‌توان گفت: هرگاه وقوع فعل زیانبار از طرف خواننده به اثبات برسد، وی ملزم به جبران کلیه خسارات مستقیم ناشی از آن است، مگر اینکه اثبات نماید ضرر وارده با اقدام متعارف قابل اجتناب بوده است؛ زیرا در زمینه مسئولیت مدنی برای الزام خواننده به جبران خسارت ضرورتی به اثبات غیرقابل دفع بودن ضرر وجود ندارد و همین که مسلمیت، مشروعیت و مستقیم بودن ضرر به اثبات رسید جهت حکم به جبران خسارت کافی است. بر عکس این، عامل ضرر است که باید برای رهایی نسبی خود از مسئولیت، قابل اجتناب بودن ضرر را اثبات نماید. بنابراین، برای حمایت متضرر می‌توان گفت: بعد از وقوع فعل، اصل بر غیرقابل اجتناب بودن آثار زیانبار است، مگر اینکه خلاف از طرف عامل ضرر به اثبات برسد. حال که معنای این قاعده روشن شد بجاست به مبنای این قاعده پرداخته شود.

بنیان قاعده کاهش خسارت :

در این زمینه دو مبنا قابل بررسی است که در ادامه به آنه می‌پردازیم :

۱. حسن نیت: تکلیف مربوط به حسن نیت ایجاب می‌کند که زیان‌دیده تا آنجا که ممکن است جلوی گسترش زیان را بگیرد و اگر از این تکلیف خود سر بتابد حق جبران کامل خسارت را از دست می‌دهد. در حقوق ایران، نه در زمینه مسئولیت‌های قراردادی و نه در خصوص ضمان قهری، به صراحت اشاره‌ای به لزوم رعایت حسن نیت نشده است. فقط همانگونه که اشاره شد ماده ۱۵ قانون بیمه در حقوق بیمه صراحتا در این موضوع ورود پیدا کرده است و تکلیف را مشخص کرده است. از طرف دیگر از ماده ۲۲۰ قانون مدنی لزوم رفتار با حسن نیت قابل استنتاج است؛ زیرا در این ماده طرفین عقد به لوازم و آثار عرفی اعمال حقوقی خود

ملتزم شده‌اند و در عرف نیز چنین رفتاری مورد انتظار است. از سوی دیگر، ماده ۳ قانون تجارت الکترونیک ایران مصوب ۱۳۸۲ بر لزوم توجه به حسن نیت در تفسیر قراردادهای الکترونیکی تأکید کرده است. بنابراین، می‌توان گفت: در حقوق ایران نیز تکلیف مربوط به رفتار با حسن نیت مورد قبول قرار گرفته است.

۲. **رابطه سببیت:** برخی از حقوق‌دانان «کامن‌لا» این قاعده را متضمن هیچ تکلیفی برای زیان‌دیده نمی‌دانند، بلکه معتقد هستند رفتار زیان‌دیده به عنوان یک علت وارد شده و خسارت ادعایی را از اسباب آن دور ساخته است. به عبارت دیگر، مبنای قاعده به رابطه سببیت موجود بین رفتار زیان‌دیده و خسارت اضافی برمی‌گردد.

شرایط استناد به قصور :

گفتیم تأثیر قصور زیان‌دیده در میزان مسئولیت عامل زیان ناشی از توجه به مسئله سببیت است؛ زیرا در هر دو حوزه مسئولیت مدنی و مسئولیت قراردادی، خواننده فقط ملزم به جبران خساراتی است که مستقیماً ناشی از فعل اوست و هرگونه زیان ناشی از اقدام نامتعارف زیان‌دیده باید توسط خود او تحمّل شود. از این منظر، زیان قابل اجتناب به جای اینکه به فعل عامل زیان منسوب شود به فعل زیان‌دیده منسوب می‌شود. البته باید توجه داشت که قابلیت انتساب در اینجا یک مفهوم عرفی است و مفهوم فلسفی آن مدنظر نیست؛ زیرا از دیدگاه فلسفی، فعل عامل زیان است که مقتضی به وجود آمدن زیان‌ها اعم از قابل اجتناب و غیرقابل اجتناب را فراهم ساخته است، ولی حقیقت این است که عدالت، محدودیت‌هایی را برای مسئولیت ناشی از ایجاد سببیت قایل شده است و نتایج دور و غیرقابل پیش‌بینی منسوب به عامل زیان نمی‌شود؛ پس برای تشخیص حدود مسئولیت عامل زیان، معیار سبب متعارف عرفی را باید ترجیح داد.

برای اینکه بتوان گفت عرفاً قابلیت انتساب ضرر نسبت به عامل زیان از بین رفته و نسبت به زیان‌دیده مجری است شرایطی به شرح زیر لازم است:

الف) شناخت خطر توسط زیان‌دیده و حدود آن: اثبات این مساله در مواردی در رابطه بیمه گر و زیان‌دیده موضوعیت پیدا می‌کند که پرونده خسارت به دادگاه یا داروری ارسال شده باشد و بیمه گر بتواند در جریان دادرسی قصور زیان‌دیده را ثابت کند به عبارت دیگر بیمه گر ثابت کند که زیان‌دیده نه تنها نسبت به حادثه زیانبار آگاه بوده است، بلکه از امکان گسترش دامنه زیان نیز مطلع بوده یا نمی‌توانسته که مطلع نباشد.

اگر آگاهی زیان‌دیده از خطر و دامنه آن به اثبات نرسد امکان استناد به قصور و مسامحه زیان‌دیده برای بیمه‌گر میسر نیست.

ب) امکان دفع ضرر توسط متضرر: گذشته از اینکه زیان‌دیده باید نسبت به امکان وقوع خطر و خسارت علم داشته باشد، باید به از امکان دفع نیز مطلع باشد. از این‌رو، از زیان‌دیده ای که از امکان دفع ضرر آگاهی نداشته است، نمی‌توان تکلیف به اقدام جهت کاهش ضرر را از او انتظار داشت. این آگاهی نزد متضرر باید وجود داشته و به اثبات برسد یا قراین گویای این حقیقت باشد که وی نتواند نسبت به آن ادعای جهل کند.

ج) آگاهی متضرر به شیوه دفع ضرر از خود: تنها اطلاعات متضرر به امکان دفع ضرر کافی نیست بلکه متضرر از ضرر باید شیوه و راه دفع ضرر نیز بداند پس اگر متضرر به شیوه دفع ضرر از خود آگاهی نداشته باشد به صرف آگاهی از امکان دفع ضرر نمی‌توان وی را از دریافت تمام یا بخشی از خسارت از عامل زیان یا بیمه‌گر محروم کرد این موضوع در زمانی که شرکت‌های بیمه‌گر به استناد ماده ۱۵ قانون بیمه درصدد هستند از پرداخت تمام یا بخشی از خسارت به زیان‌دیده امتناع نمایند کاربرد اساسی دارد که هم در داوری‌ها و هم در دادگاه‌ها هنگام صدور رای باید مد نظر قرار گیرد.

بنابراین، از خسارت دیده وفق ماده ۱۵ قانون بیمه انتظار می‌رود از خسارت و توسعه خسارت جلوگیری کند، مشروط به اینکه راهکارهای جلوگیری از خسارت و توسعه بیشتر خسارت را بداند. در این مورد نیز علم باید نزد متضرر به اثبات برسد یا اینکه اوضاع و احوال چنان باشد که وی نتواند ادعای جهل نماید.

د) داشتن قدرت جلوگیری از خسارت و گسترش دامنه آن: در احراز این شرط، قدرت نوعی بر دفع خطر و جلوگیری از گسترش دامنه ضرر آن ملاک نیست، بلکه ملاک قدرت شخص متضرر است. از این‌رو، اگر خطر نوعاً قابلیت دفع داشته باشد ولی برای متضرر به دلیل ناتوانی شخصی قابل دفع نباشد، باز عامل زیان و بتبع آن بیمه‌گر مسئول همه خسارات وارده خواهد بود.

ه) عدم اقدام متضرر: در این خصوص نیز عامل زیان یا بیمه‌گر در دعوی باید ثابت کند که علی‌رغم اینکه متضرر از خطر و گسترش آن و امکان و طریقه دفع آن آگاه بوده، ولی هیچ اقدام متعارفی که در قدرت

شخصی وی بوده انجام نداده است. در مقابل، متضرر نیز می‌تواند اثبات کند که اقدامات لازم را انجام داده ولی این اقدامات نه از خسارت ونه از گسترش دامنه آن جلوگیری نکرده است.

(و) عدم انجام تکلیف : مسئولیت خسارت دیده نسبت به تحمل بخشی از خسارت به عنوان ضرر قابل اجتناب، به دلیل تسبیب وی در ایجاد ضرر است و تسبیب به فعل یا ترک فعل قابل تحقق است، با این تفاوت که اصولاً شخص نسبت به ترک فعل مسئول نیست، مگر اینکه اصلاً طبق قرارداد یا قانون تکلیف خاصی بر عهده او قرار گرفته، و وی از انجام آن سر باز زده باشد. که در مورد قرارداد بیمه که منطبق بر قانون بیمه است این تکلیف برعهده بیمه گذار قرار داده شده است. نتیجه اینکه به استناد مواد ۱۵ قانون بیمه، تبصره ماده ۳۵۵ و ۳۳۱ ق.م.ا، ۱۱۴ ق. دریایی و بند ۳ ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی، می‌توان بیان کرد که این تکلیف کلی برای هر متضرری وجود دارد که از بروز و گسترش دامنه خسارات جلوگیری نماید.

منابع:

۱. امامی، سید حسن (۱۳۶۳)، حقوق مدنی، تهران: انتشارات اسلامی، ج: ۱.
۲. جعفری لنگرودی، محمد جعفر. (۱۳۶۳). حقوق مدنی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳. حسینی نژاد، حسینقلی (۱۳۷۷) قاعده مقابله با خسارت، نشر گنج دانش، ص ۶۸؛
۴. رنجبر، مسعودرضا، (۱۳۸۸) خسارت ناشی از نقض قرارداد، ص ۹۶.
۵. سادات اخوی، سیدمحسن، کاشانی، ریال محمود «تکلیف زیان دیده به کاستن از خسارت»، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ش ۶۸، ص ۵۶.
۶. ص ۱۱۷
۷. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۴)، ضمان قهری، مسئولیت مدنی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۸. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۸) الزامهای خارج از قرارداد، ضمان قهری، چ دوم، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
۹. کاظم، محمود (۱۳۸۴) «قاعده جلوگیری از خسارت»، نشر حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ش ۶۸، ص ۱۹۹-۲۳۲.
۱۰. کریمی، آیت (۱۳۸۸) کلیات بیمه، نشر ناشر: بیمه مرکزی ایران، مدیریت تحقیقات و برنامه ریزی
۱۱. میرزانژاد، اکبر، مرتضی، عادل، کاظمی، محمود، صفایی، سیدحسین (۱۳۷۸) حقوق بیع بین المللی: بررسی کنوانسیون بیع بین المللی ۱۹۸۰ و مقایسه آن با مقررات بیع در حقوق ایران، فرانسه، انگلیس و ایالات متحده امریکا، نشر موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، ص ۳۹۲.

References:

10. H.G Treitel, The Law of Contract, p.881.
9. E. Gluckstien Charles, The duty to mitigate: Does the claimant have a duty to get better?, p. 2.

Impact of damages on the insurer's obligations

Mohammad Javadrosta, Mustafa Abdul Maleki^۴

(Date of Received: 11/20/1399 - Date of acceptance: 12/20/1399)

Review: Sometimes after the accident occurs, the insured or the injured party due to the possibility of avoiding the accident or reducing the harmful effects of the damage caused by the accident, however, does not take action to perform the said act. The question that arises here is whether the insured or the injured party had a legal obligation to perform the act of avoiding or preventing the development of damage or not? What is used from the provisions of Article 15 of the Insurance Law is the sum of the obligations that the legislator has assigned to the insurer, but if the injured party has a percentage of fault or negligence and the accident occurs, what percentage of this percentage of fault creates the insurer's obligations. As we know, in fact, the insurer compensates instead of the loss factor. Now, if the loss factor and the injured party both have a degree of fault or negligence or laziness, does this relationship spread to the extent of the insurer's obligations or not? It seems that in Iranian law, the victim is obliged to prevent the spread of the scope of damages, and referring to some jurisprudential rules indicates this. With this preamble, the victim must also take measures to prevent the spread of the damage, otherwise, to the extent that the spread of the damage could have been avoided, the liability of the loser would be reduced to compensation, and in the first instance, the insurer's obligations Is affected.

Keywords: Failure, Loss, Insurer, Insurer

---

^۴Corresponding Author, Email: Mustafa Abdul Maleki